

Nyt ei olla jäniksen selässä

*ja muita
värikkäitä sanontoja
maalta ja kaupungista*

Inkeri Himanka

Nyt ei olla jäniksen selässä

ja muita
värikkäitä sanontoja
maalta ja kaupungista

Inkeri Himanka

Oletpa sinä viisas! On se hyvä, ettet ole mennyt Ameriikkaan.

© Inkeri Himanka
Kuvatiedot löytyvät sivulta 45
Graafinen suunnittelu / Hannele Mathlin
Julkaisija / Inkeri Himanka

Paino
ISBN

Lukijalle

Sanat tähän kirjaan olen saanut äidiltäni. Olen koonnut vuosien varrella sanontoja ja sananlaskuja, joita olen kuulut hänen sanoneen, tai ehkä viljelleen voisin sanoa, niin paljon hän niitä puheen lomassa käytti. Kiinnostus puheen piristämiseen ja elävöittämiseen sananparsin kulkee suvussa, sillä myös mummoni Kreetta-Liisa käytti niitä usein, ja häneltä äitini on suurimman osan oppinutkin.

Toivon, että tästä kirjasta välittyy hauska ja humoristinenkin tunnelma, että historia herää henkiin ja että sinä annat mahdollisesti uuden elämän jollekin unohtamallesi sanonnalle, tai löydät jopa uuden, kivan, sinun suuhusi sopivan hokeman. Jospa saat älyväläyksen tai neroleimauksen. Toivottavasti ei kuitenkaan tule tupen rapinoita.

Sananlaskut, vanhat sanonnat ja hokemat ovat kansanperinettä. ”Aforismia voidaan pitää kansanperinteen sananlaskun taidekirjallisenä muotona”, kertoo Wikipedia. Sananlaskut jatkavat siis elämää uudella nimellä. Kekseliästä. Sananlaskujen ja sanontojen avulla on voitu kuvailla, määritellä, vertailla, ennustaa ja varsinkin opettaa, pelotella ja sutkautella. Ne ovat toimineet niin vanhempien apuna lasten kasvatuksessa, sääennustuksina, varoituksina kuin oivana välineenä vinoilla muille.

Suomen kieli on kiehtovaa. Aivan hullaannun, kun kuulen vaikkapa sanat hongankolistaja, tursaa kunnolla, taikka kypälämäki. Ne soivat korvissa ihanasti.

Suomen kielen rikkaus ovat myös monet murteet. Olen tähän kirjaan antanut Pohjois-Pohjanmaan sekä Kemin puhekielen kulkea rinta rinnan suomen kirjakielen kanssa. En ole halunnut kaunistella kieltä enkä karsia murre sanoja pois, vaan olen kirjannut kaiken niin kuin ne täälläpäin sanotaan.

Tässä yksi äidin oma sanonta:

Kyläkauppa kannattaa, jos sitä kannattaa.

Kannatetaan!!!

Inkeri Himanka

Kemissä toukokuussa 2020

Kiitokset

Ilman siskoani Hannelea tätä kirjaa ei olisi olemassakaan. Hannele on hoitanut julkaisun graafiset työt ammattitaidolla. Hän on neuvonut ja auttanut minua ja kärsivällisesti ottanut vastaan kaikki matkan varrella tekemäni monet muutokset. Kuvien valinnasta ja sijoittelusta en olisi selvinnyt ilman Hannelen taiteellista silmää. Iso kiitos myös kuvien ottajille ja tekijöille.

Perhe on parasta mitä minulla on: isä-Niilo, sisarukset Liisa, Hannele ja Jouko sekä omat lapseni Olli, Ulla, Markus ja Heikki. Ilman heitä minä en olisi mitään enkä vähän päästä sitäkään.

Kiitos sinä ajattelijana, filosofi, sanataituri ja vääräleuka, joka olet elänyt ennen minua, ja jättänyt jälkeesi kaikki nämä ja monet muut kansanperinteen rikastuttavat ja ilahduttavat aarteet.

Kiitos äiti Aino Tellervo 1935 – 2019

YHTEYSTIEDOT

Inkeri Himanka

www.maikkimoon.fi
maikkimoon@gmail.com

Hannele Mathlin / JuTai

hannele.mathlin@gmail.com

SISÄLLYSLUETTELO

ALKUSANAT

TURSAA KUNNOLLA! <i>elämänohjeita</i>	9
HUH HUIJAA, HEH HEIJAA JA VIELÄ KERRAN HOH HOIJAA <i>Aika aikaa kutakin</i>	13
EI KAIKKI OLE KULTAA MIKÄ KIILTÄÄ <i>tarkan markan</i>	15
NIRRI POIS! <i>pikkusen tuhmaa</i>	17
HIPPULAT VINKUU <i>kiirettä pittää</i>	19
JOKA ON AINA NÄTTI, EI OLE KOSKAAN NÄTTI <i>näky ja kuuluu</i>	21
JOS ET MITENKÄÄN MUUTEN, NIIN KOITA JOTENKIN <i>kannustusta</i>	23
ÄHÄ KUTTI <i>vähän vahingoniloa</i>	25
VIEKÄÄ TUHKATKIN PESÄSTÄ <i>maansa myynyt</i>	27
SEN EI TARVI OLLA ISO VIKA, KUN SE ON PÄÄSSÄ <i>koiranleuka vinoilee</i>	29
HUOMENNA HYVÄNÄ PÄIVÄNÄ <i>jonkinmoisia ennustuksia</i>	31
NYT OTTI OHRALEIPÄ <i>pessimisti puhuu</i>	33
ALTTIHUUPPA JA VELLI KAIKKI <i>sitä sun tätä</i>	35
HÖPSISTÄ PUSSIIN JA PUSSIN SUU KIINNI <i>sananparsia ja rallatuksi</i>	37
KETUNHÄNTÄ KAINALOSSA <i>Nooan arkissa</i>	39
OPETTAVAISIA LORUJA	41

Ei vara venettä kaada.

Uhkailu, kiristys ja pelottelu ovat aina olleet käyttökelpoisia ja suosittuja keinoja kasvattaa lapsia ja ohjeistaa nuhteettomaan elämään. Suu oli pidettävä supussa eikä lasta saanut kehua liikaa, ettei hänestä tullut ylpeä. Se olisi ollut kauhistus.

TURSAA KUNNOLLA!

Jos osaat niistä nenäsi niin, että kuuluu kunnon ääni, osaat tursata.

elämänohjeita

Ei makiaa mahan täydeltä.
Ei ole hoppu hyväksi eikä kiire kunniaksi.
Ei se katsomalla parane.
Ei vara venettä kaada.
Ensin tutkitaan, sitten vasta hutkitaan.
Hiljaa hyvä tulee.
Hätä ei lue lakia.
Joka pierun pidättää, saa taudin tahallaan.
Kertaus on opintojen äiti.
Kun lähtee sutta pakoan, tulee karhu vastaan.
Kyllä hätä keinot keksii.
Kysyvä ei tieltä eksy.

Ota silmä käteen ja katso!

Luulo ei ole tiedon väärsti.
Missä voi sulaa, siinä nahka palaa.
Nuorena on vitsa väännettävä.
Ota silmä käteen ja katso!
Paa maata ja ota maha syliin.
Pidä kieli keskellä suuta.
Pidä mölyt mahassa!
Pidä pienempää suuta!
Pilkka osuu omaan nilkkaan.
Puhtaus on puoli ruokaa.
Se parhaiten nauraa, joka viimeksi nauraa.
Syö niin, että napa rutisee.
Tule hyvän sään aikana.
Sopu sijaa antaa.

Aika haavat parantaa. Siinäpä ikiaikainen totuus.

HUH HUIJAA, HEH HEIJAA JA VIELÄ KERRAN HOH HOIJAA

Aika aikaa kutakin

Aika menee aattellessa, päivä päätä käännellessä.

Lähti kuin tykin suusta.

Ei oo kiirettä kirkkoon. Pappi on vielä paitasillaan ja lukkari lusikka suussa.

En tiedä tiiman päälle eteheni ennustaa.

Ens vuonna, tänä vuonna, joskus, ei koskaan.

Kerran vielä kiellon päälle.

Kolmas kerta toden sanoo.

Parempi myöhään kuin ei milloinkaan.

Talo elää tavallaan, vieras kulkee ajallaan.

Tuohikuussa Hannun päivän aikaan.

Tehtyä ei saa tekemättömäksi.

Vuodet ei ole veljiä keskenään.

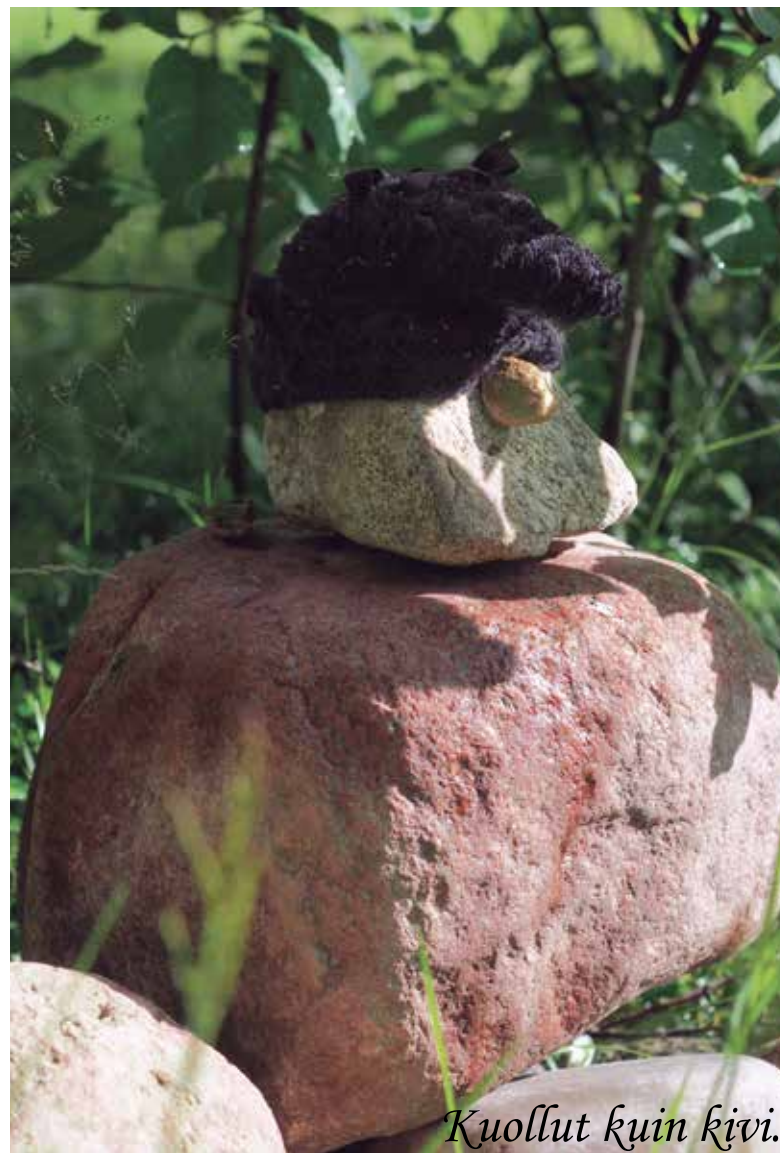
Vuosi vanhan vanhentaa, kaksi lapsen kasvattaa.

*Oletko kuullut kauhistuttavia varoituksia tuhlaamisen tai ahneuden seurauksista?
Olet varmaan kuullut myös, että tyhjästä on paha nyhjäistä. Köyhyydessä ja puutteessa elänyt Suomen kansa on oppinut ja opettanut elämään säästeliäästi.
Kelpaa ohjeeksi meille tämänkin ajan ihmisille.*

EI KAIKKI OLE KULTAA MIKÄ KIILTÄÄ

tarkan markan aikaa

Aika on rahaa.
Aika tavaran kaupitsee.
Ei se anna, jos ei otakkaan.
Oikea antaa, vasen vastaanottaa.
Pennissä on miljoonan alku.
Raha ei kasva puussa.
Rahantuloa ei voi estää.
Suu säkkiä myöten.
Tyhjän saa pyytämättäkin.

Kuollut kuin kivi.

*Suomalaiset ovat osanneet olla hyvin suorasukaisia sanonnoissaan.
Asiat on uskallettu sanoa suoraan. Niin kuin ne ovat. Kiertelemättä.*

NIRRI POIS!

pikkusen tuhmaa

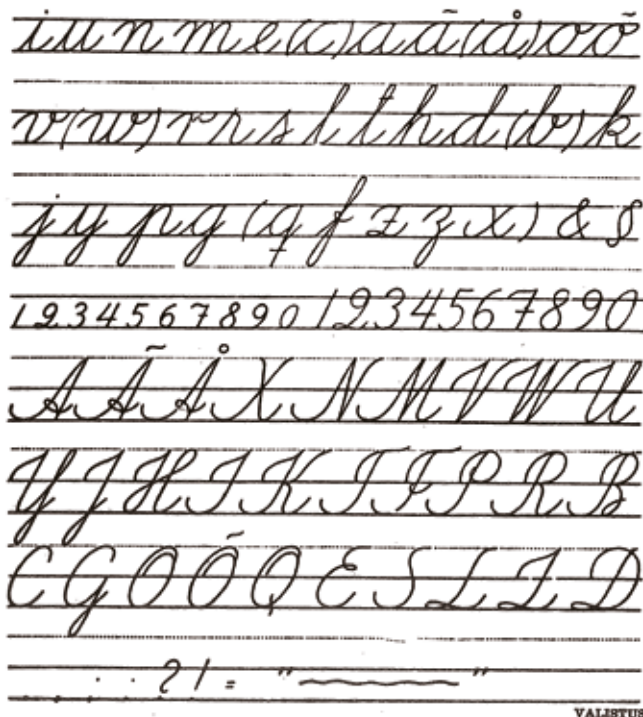
Ennen tätä syö, kuin selkäänsä ottaa.
Hei sun heiluvilles!
Huutaa kuin rantapiru.
Juosten kustu.
Kuollut kuin kivi.
Ottaja, antaja, kananpaskan kantaja.
Potta päässä, järki jäässä.
Ruttuun viikattu, vi**uun ruukattu.

Ryssä on ryssä, vaikka voissa paistais?
*Ennen saattoi näinkin sanoa. Nykyajan normien mukaan ei.
Mutta Kalle voi olla Kalle, vaikka hänet voissa paistais.*

Tee tahtos, tervaa munas.
Tuli syötyä ja juotua.
Tulee se mies räkänokastakin, vaan ei tyhjän naurajasta.
Tuuppas Kalle kahville. Kahvi on kupissa ja tuopissa on kermaa.
Vettä tulee kuin Esterin pe*seestä.
Ymmärrys hoi, äly älä jätä.
Yritys hyvä kymmenen, vaikka tulos ois nolla.
Äly hoi älä jätä, ymmärrys älä petä.

TYYPPIKIRJAIMISTO,

jonka kouluhallitus 1. 12. 1950 on hyväksynyt noudatettavaksi kouluhallituksen alaisten oppilaitosten kirjoituksen opetuksessa.

Hoppu ei ole hyväksi eikä kiire kunniaksi.

Aika on aika mainio ja monenlaisiin sanontoihin taipuva aihe. Kun rouva pyytää miestänsä mukaan Ikeaan, hän varmuudella kuulee vastauksen ”kohta”. Kun äiti pyytää lapsiaan syömään, kuule hän saman vastauksen. Kohalla on pitkä häntä.

HIPPULAT VINKUU

kiirettä pittää

Ei sota yhtä miestä kaipaa.
Ei tullut lasta eikä paskaa.
Hoppu ei oo hyväksi eikä kiire kunniaksi.
Hyvin suunniteltu on puoliksi tehty.
Istu kiireimmäksi aikaa!
Jo rupes Lyyti kirjottamaan, kun sai oikean osoitteen.
Kerta se on ensimmäinenkin.
Lyhyestä virsi kaunis.
Mennä mutkasta tietä näkymättömiin.
Se meni sen siliän tien.
Siinä ei kauan nokka tohise.
Tällä punaisella minuutilla!
Tämähän käy kuin luomisen työ.
Tänne kuin olisit jo!
Tule mutkan kautta suoraan.
Ympäri käydään ja yhteen tullaan.

Ulkonäkö, ääni, ruumiinrakenne ja ylipäätään ihmisen habitus ovat herkkiä arvostelun aiheita, mutta ei se ole entisaikojen vääräleukoja hidastanut.

JOKA ON AINA NÄTTI, EI OLE KOSKAAN NÄTTI

näkyä ja kuuluu

Ei yks kolo komiassa haittaa.
Heiluu kuin heikkopäinen.
Heiluu kuin heinäseiväs.
Moni kakku päältä kaunis.
Näkyä kaivolta kotia.
Oot kuin nukkuneen rukous.
Puhuu kuin papupata.
Puhua puuta heinää,
 potaskaa,
 suun puhtaaksi ja
 ummet ja lammet.
Rumat ne vaatteilla korreilee.
Suu on kuin seittemän leivän uuni.
Syöttää pajunköyttä.
Vie mennessäs, tuo tullessas.
Äkäpussi

Eteenpäin on elävän mieli.

Eteenpäin on elävän mieli, vaikka matkalla vähän takkuu. Sananlaskuista löytyy tilanteeseen kuin tilanteeseen sopivaa kannustusta ja rohkeisuutta.

JOS ET MITENKÄÄN MUUTEN, NIIN KOITA JOTENKIN

kannustusta

Ei kukaan ole seppä syntyissään.
Ei niin pahaa, ettei jotain hyvääkin.
Joka vanhoja muistaa, sitä tikulla silmään.
Kyllä sopu sijaa antaa.
Maasta se pienikin ponnistaa.
Nuttu nurin, onni oikein.
Pakko Sakarin tanssia, kun soitetaan.
Rohkea rokan syö.
Se on parempi kuin hyvä!
Työ tekijäänsä neuvoo.
Yrittänyttä ei laiteta.
Älä heitä kirvestä kaivoon!

*Kahden kauppa,
kolmannen korvapuusti.*

Osattiin sitä ennenkin kiusata, mikä ettei nyt.

ÄHÄ KUTTI

vähän vahingoniloa

Ahneella on paskanen loppu.
Ei kannettu vesi kaivossa pysy.
Ei suuret sanat suuta halkaise.
Hullu ei huomaa ja viisas ei puhu mittään.
Itku pitkästä ilosta.
Kahden kauppa, kolmannen korvapuusti.
Katosi kuin pieru Saharaan.
Katosi kuin tina tuhkaan.
Kiusa se on pienikin kiusa.
Nyt tuli tupenrapinat!
Se on annettu mikä on tarjottu.
Sitä tikulla silmään, joka vanhoja muistaa.
Tosi kuin vesi ja pitää kuin seula.
Tuuliko huulias heiluttaa?

Tyhmästä päästä kärsii koko ruumis

*Tässpä tarjolla tätä meille suomalaisille kuulemma kovin ominaista
alemmuudentunnetta ja pessimismii kaikessa surkeudessaan.*

VIEKÄÄ TUHKATKIN PESÄSTÄ

maansa myynyt

Minä en ole mikkään enkä vähän päästä sekkään.
Mulla on pasmat sekasin.
Niin on nälkä, että näköä haittaa.
Paa paska asialle ja mee itte perässä.
Saa hävetä silmät päästään.
Tasan eivät käy onnen lahjat.
Tuu tänne syyparka, täällä on muitakin.
Tyhmästä päästä kärsii koko ruumis.
Vahinko ei tule kello kaulassa.
Vaikka halkopino kaatuis metsässä, niin se on minun syy.
Viis virkaa ja kuus nälkää.

koiranleuka

*Kun ikävän huomautuksen verhoaa huumoriin, se on helpompi ottaa vastaan.
Siinä paha missä mainitaan. Tuttu ja usein kuultu sanonta tänäkin päivänä.*

SEN EI TARVI OLLA ISO VIKKA, KUN SE ON PÄÄSSÄ

koiranleuka vinoilee

Ei niin pientä pilaa, ettei totta toinen puoli.
Ei tässä olla ensimmäistä kertaa pappia kyydissä.
Hiki laiskan syödessä, vilu työtä tehdessä.
Iso pää, mutta harvassa korvia.
Joukossa tyhmyys tiivistyy.
Omakehu haisee.
Ota vaan toinenkin, ei meillä lasketa.
Pidot paranee, kun väki vähenee.
Puusta pudonnut ja vähän tärähtänyt.
Söi saippuaa ja halkes.
Valehtelee niin, että korvat heiluu.
Älä nuolaise, ennen ku tipahtaa.

*Joka uniinsa uskoo,
se varjoaan pelkää*

Tulevan ennustaminen on aina vaikeaa, mutta ei mahdotonta. Luonnon tarkkailuun ja sääilmiöiden seuraamiseen tottuneet ihmiset ovat tienneet, että pihlaja ei kanna samana vuonna kahta taakkaa.

HUOMENNA HYVÄNÄ PÄIVÄNÄ

jonkinmoisia ennustuksia

Alku aina hankalaa, lopussa kiitos seisoo.
Ensimmäinen hyvää, toinen pahaa, kolmas rahaa.
Erkki turjus turkki päällä, koko kesä paita päällä.
Hyvä Tuomas joulun tuopi, paha Nuutti pois sen viepi.
Joka uniinsa uskoo, se varjoaan pelkää.
Jos antaa pirulle pikkusormen, se vie koko käden.
Kolmas kerta toden sanoo.
Kylmä kahvi kaunistaa.
Mitä useampi kokki, sitä huonompi soppa.
Saas nähdä miten äijän käy.
Se joka toiselle kuoppaa kaivaa, se itse siihen kapsahtaa.

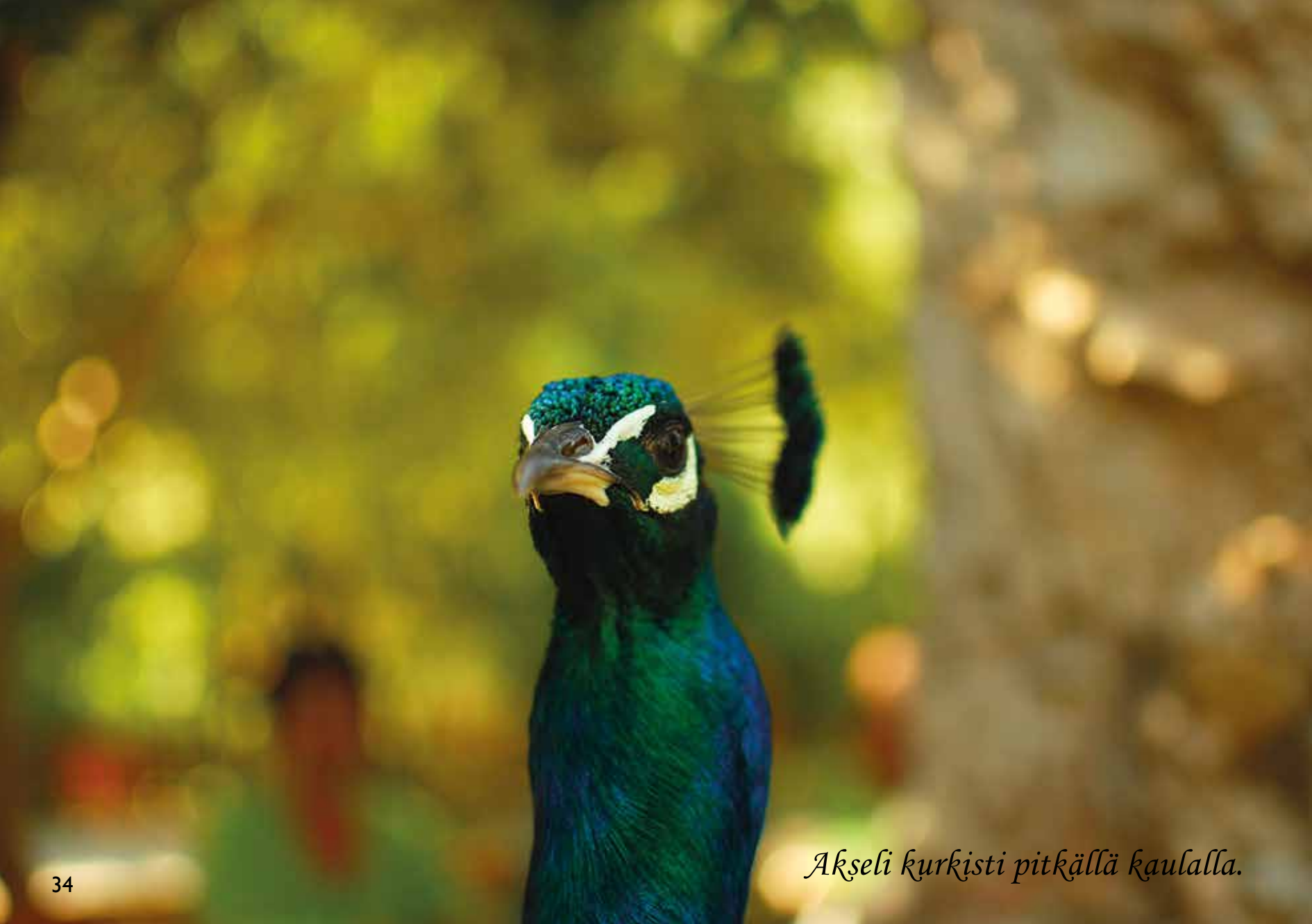
Mitä isot edellä, sitä pienet perässä.

Ei voi mitään, pessimistillä on vielä asiaa.

NYT OTTI OHRALEIPÄ

pessimisti puhuu

Ei auta itku markkinoilla.
Ei sitä ole kirkossa kuulutettu.
Hammasta purren.
Hyvää päivää, kirvesvartta.
Joka kuuseen kurkottaa, se katajaan kapsahtaa.
Levisi kuin Jokisen eväät.
Mennä sieltä missä aita on matalin.
Mitä isot edellä, sitä pienet perässä.
Paska reissu, mutta tulipahan tehtyä.
Siitä puhe, mistä puute.
Sitä ei muista, ku on yks pää kesät talvet.
Suo siellä, vetelä täällä.
Söisi suu, vetäisi vatsa, vaan ei kestä heikot sääret.
Tämä huusholli on kuin kissan oksennus.

Ei ole niin pientä asiaa maan päällä, ettei siihen joku sananlasku löydy.

ALTTIHUUPPA JA VELLI KAIKKI

sitä sun tätä

Akseli kurkisti pitkällä kaulalla.
Ei lämmin luita riko.
Joka syyttä suuttuu, se lahjatta leppyy.
Kaksi karpästä yhdellä iskulla.
Mitä enempi, sitä parempi.
Niin se on niittyin laita, että niityt on aiattomia.
Paneppa soppaan pippuria, ettei soppa happane.
Putosi kuin eno veneestä.
Tulkaa kahville, teelle ja polttisveelle.
Tykkää kuin hullu puurosta.
Täynnä kuin Turusen pyssy.

Sopu sijaa antaa.

HÖPSISTÄ PUSSIIN JA PUSSIN SUU KIINNI

sananparsia ja rallatukseksi

Heikki helleri kupu kelleri laski laukulla mäkiä, tuli kontilla kotia.

Honka, mänty, petäjä,
leppä, kuusi, kataja.
Kuinka monta puuta?

Honka, mänty, petäjä,
haapa, raita, kataja?
Montako puuta tässä on?

Itsekseskös istuskelet,
yksikseskös yskiskelet?

Jos ois mitä jois pois ja jois pois mitä ois,
niin ei ois mitä jois pois.

Lintan kengät on kallellaan ja
Kallen kengät on lintallaan.

Minkä taakseen jättää,
sen edestään löytää.

Mustan kissan paksut posket.
Yritäppä sanoa tämä nopeasti monta kertaa peräkkäin.

Pata kattilaa soimaa,
musta kylki kummallakin.

Valepukki, valepukki penkillä makkaa,
housut on rikki eestä ja takkaa.

Ärrän kierrän orren ympäri, ässän pistän taskuun.

Koska eläimet ovat aina kuuluneet, ennen vielä tiiviimmin kuin nyt, ihmisen elämän piiriin, ne ovat hiipineet, hypelleet, uineet ja lennähtäneet ihmisten keksimiin sanontoihinkin ja hyvä niin.

KETUNHÄNTÄ KAINALOSSA

Nooan arkissa

Aikansa kutakin, sanoi pässi, kun päätä leikattiin.
Älä luule luuta lihaksi, lampaanpäätä makkaraksi.

Ei haukku haavaa tee, jos ei vihainen koira purra saa.
Ei ole koira karvoihin katsomista.
Itte se on koiranpaskakin mättäällä.
Pääsi kuin koira veräjästä.
Se koira älähtää, johon kalikka kalahtaa.

Anna Antti ahvenia, Pekka pieniä kaloja.
Kateus vie kalatkin järvestä.
Ollaan kuin sillit suolassa.

Katin kontit!
Kiertää kuin kissa kuumaa puuroa.
Kissa kiitoksella elää.
Sillä on kissan päivät.

Nyt ei olla jäniksen selässä.
Se on parempi kuin sata jänistä.

Äänellään se kukkokin laulaa.

Herätys ennen sian pierua.
Se oli sitä aikaa, kun sika pani aita.
Älä osta sikaa säkissä.

Housut tippuu, hevonen jättää.
Rahalla saa ja hevosella pääsee.
Suksi hevon kuuseen!
Äänellään se hevonenkin nauraa.

Ei kukko käskien laula.
Nyt ei kunnian kukko laula.
Äänellään se kukkokin laulaa.
Loppui kuin kanan lento.
Lentää kuin päätön kana.

Ei yksi pääsky kesää tee.
Parempi pyy pivossa, kuin kymmenen oksalla.
Saapa nähä saako Hakkarainen varista.
Selvä pyy!

Voi herran pieksut ja variksen saappaat.

Poropeukalo!
Sanasta miestä, sarvesta härkää.

Se laski kuin lehmän häntä.
Sulla on oma lehmä ojassa.

NYT ÄKKIÄ KÄPÄLÄMÄKEEN!!!

Kultaralli

kello kolme konin polvi,

OPETTAVAISSIA LORUJA

Maanantai menee maatessa,
tiistai siinä sivussa,
keskiviikko ei oo kenenkään työpäivä,
torstai menee tuumien,
perjantaina on aaton aatto,
lauantaina on aatto.

Kello yks keitto kyps,
kello kaks kanalaks,
kello kolme konin polvi,
kello neljä kenen veljä,
kello viis Viipuris,
kello kuus kukko huus,
kello seitsemän emäntä keittämään,
kello kahdeksan kauha kätteen,
kello yhdeksän ympäri pöytää,
kello kymmenen kynnet ristiin,
kello ykstoista yksinäsi,
kello kakstoista kaikki lapset koolla.

Peukalo potti,
Suomen sotti,
lekkermanni,
kultaralli,
pikkurilli.

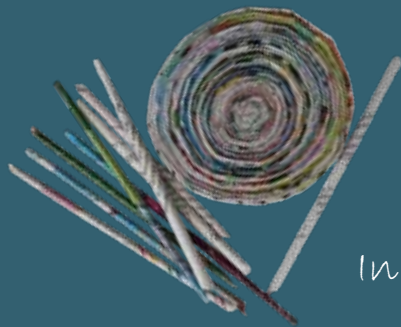
Peukalo kuin pieni muori, joka perunoita kuori.
Etusormi vauvan suussa on kuin nuppu ruusupuussa.
Keskisormi keskimmäinen, pitkä pieni jättiläinen.
Nimetön on sormi soma, jolla sormus aivan oma.
Pikkurilli viidentenä, seisoo rivin viimeisenä.

Kuvia tähä kirjaan ovat ottaneet, tehneet ja arkistoistaan kaivaneet:
Inkeri, Liisa ja Jouko Himanka, Heikki ja Ulla Aho, Mushka Pistol sekä Hannele Mathlin.
Alla olevassa luettelossa on mainittu kenen kuva on aina kulloisellakin sivulla.

Kannen kuva on Inkeri Himangan teoksesta, jossa mainoslehtiset ja kirjan sivut
saavat uuden elämän.
Sanoilla voi leikkiä monella tavalla.

Kuvat sivuilla

8.	Heikki	28.	Hannele
10.	Heikki ja Jouko	30.	Hannele ja Inkeri
12.	Hannele	32.	Hannele
14.	Inkeri	34.	Liisa
16.	Inkeri ja Heikki	36.	Heikki ja Inkeri
18.	Inkeri	38.	Liisa
20.	Inkeri	40.	Liisa
22.	Ulla, ja Mushka	42.	Hannele ja Liisa
24.	Inkeri ja Heikki		
26.	Heikki ja Inkeri		

Inkeri Himanka